

FRANCISZEK BUJAK¹

PRESTIŻ ZAWODU ROLNIKA W OPINII MŁODZIEŻY KOŃCZĄCEJ SZKOŁY ROLNICZE²

Abstrakt. Przedmiotem referowanych badań są opinie maturzystów szkół rolniczych, rocznik 2000/2001 oraz 2006/2007, na temat pozycji społecznej rolników indywidualnych w Polsce oraz na temat warunków życia na wsi, pracy w rolnictwie, cech ludzi mieszkających na wsi. Porównanie wyników badań przeprowadzonych tą samą ankietą w odstępie 6 lat pozwoliło na uchwycenie zmian w postawach młodzieży kończącej szkoły rolnicze wobec wsi, rolnictwa i swej przyszłości zawodowej. Jak wynika z odpowiedzi na pytanie o prestiż zawodu rolnika, w zestawieniu z innymi 16 zawodami, uległ on istotnemu statystycznie podwyższeniu w 2007 roku w porównaniu z ocenami z 2001 roku. Zawód rolnika najwięcej zyskał na znaczeniu w stosunku do takich zawodów, jak: ochroniarz, nauczyciel, dziennikarz, urzędnik, biznesmen. Pozytywne zmiany prestiżu zawodu rolnika wiążą się z dostrzeganiem przez młodych ludzi poprawy warunków pracy i życia na wsi. Praca w rolnictwie w 2007 roku w porównaniu z 2001 rokiem jest oceniana jako: bardziej opłacalna, ciekawa, lżejsza, czystsza, nie tak prymitywna ani nietwórcza. Życie na wsi stało się bardziej wygodne, nowoczesne, ciekawsze, bezpieczniejsze. Ludzie na wsi stali się zdecydowanie mądrzejsi, bardziej zaradni i przedsiębiorczy, bardziej wytrwali w rozwijaniu swych gospodarstw. Konsekwencją tych zmian w ocenie wsi i rolnictwa przez młodzież kończącą szkoły rolnicze jest czterokrotny wzrost odsetka tych, którzy chcą zostać na wsi i pracować w gospodarstwie rolnym.

Słowa kluczowe: młodzież szkół rolniczych, prestiż zawodu rolnika, plany zawodowe młodzieży

WPROWADZENIE

Terminu „prestiż” używa się na oznaczenie przejawów szacunku, respektu, godności, pozycji społecznej, honoru, zaszczytu, statusu społecznego [Domański 1999]. Zdaniem Piotra Sztompki [Sztompka 2002], prestiż to szacunek społeczny,

¹ Autor jest pracownikiem Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie.

² Badania wykonano w ramach grantu MNiSW nr 3080/P01/2007/32; badania prowadzono w losowo dobranych szkołach rolniczych z terenu całej Polski w klasach o profilu rolniczym. W 2001 roku przebadano 1713 maturzystów, a w 2007 roku – 2073.

uznanie wyrażone jednostce lub grupie, którego najwyższą postacią jest sława i który charakteryzuje się walorami autonomicznymi oraz instrumentalnymi.

Rolnicy polscy okresu powojennego w PRL oficjalnie traktowani byli najczęściej jako grupa społeczna o niskiej pozycji społecznej, niskim statusie, a zawód rolnika indywidualnego, jako niepasujący do ogólnej koncepcji społeczeństwa komunistycznego, był ośmieszany i poniżany [Łapińska-Tyszka 1991].

Niski prestiż tego zawodu ma też głębokie korzenie historyczne. Doszukiwać się go można już w przekazach biblijnych o ziemi ciernie i osty rodzącej, zdobywaniu chleba w pocie czoła, o Kainie oraczu i zabójcy, wreszcie o synu Noego, Chamie, od którego bezpośrednio wywodzono chłopski rodowód. Ideologia ta uzasadniała stanowy podział społeczeństwa oraz wielowiekową dyskryminację i niezwykle ciężką sytuację chłopstwa, bez jakichkolwiek perspektyw na jej poprawę. Historyczny wymiar tej problematyki jest wystarczająco dobrze udokumentowany zarówno w opracowaniach syntetycznych, jak i monografiach wsi tradycyjnych oraz materiałach pamiętnikarskich [Kocik 2001].

Z wielu badań socjologicznych, prowadzonych w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, wynika jednak, że stopień zadowolenia rolników z warunków bytu był większy niż innych grup społeczno-zawodowych, mimo iż warunki te (standard materialny rodzin rolniczych) były gorsze [Łapińska-Tyszka 1991]. „Chłop na zagrodzie równy wojewodzie” – to powiedzenie oddaje poczucie niezależności, ważności, pozycji społecznej rolników. Mimo tych subiektywnych przekonań starszych „przedwojennych” rolników o swej roli, młodzież wiejska, nie godząc się na gorszy standard materialny i niższy status społeczny, a zarazem na ciężką pracę i gorsze warunki życia, masowo emigrowała do miast. Dopiero połowa, a zwłaszcza koniec lat osiemdziesiątych XX wieku przyniosły znaczne i korzystne zmiany w pozycji społecznej i prestiżu zawodu rolnika w opiniach ogółu społeczeństwa [Domański i Sawiński 1991]. Znalazł się on na środkowej pozycji, a w niektórych badaniach w grupie najbardziej poważanych zawodów. Skala tych przesunięć wynikała z narastającego przekonania o niewydolności scentralizowanej państwowej gospodarki w zakresie wyżywienia ludności. Jednak sami rolnicy nie byli skłonni przypisywać swemu zawodowi wyższego miejsca niż dawniej, wzrosły bowiem ich aspiracje materialne, a zmniejszały się możliwości ich zaspokojenia [Hałamska 1991].

Równocześnie w ostatniej dekadzie XX wieku, ze względu na zmieniający się parytet dochodowy ludności rolniczej w porównaniu z innymi grupami pracowniczymi, zawód rolnika stał się nieatrakcyjny dla młodych ludzi, nawet przygotowanych do jego wykonywania [Bujak 1995].

METODA BADAŃ I OSOBY BADANE

W roku szkolnym 2000/2001 poddano badaniom 1713 uczniów klas maturalnych z 46 zespołów szkół rolniczych wybranych losowo spośród wszystkich działających w tym czasie w Polsce.

W roku szkolnym 2006/2007 tą samą ankietą przebadano 2073 uczniów uczęszczających do klas maturalnych w 75 zespołach szkół rolniczych (tabela 1).

TABELA 1. Charakterystyka badanych uczniów szkół rolniczych w roku szkolnym 2000/2001 i 2006/2007

Cechy		Seria badań			
		2007		2001	
		liczba	%	liczba	%
Płeć	dziewczęta	690	33,3	925	54,0
	chłopcy	1383	66,7	788	46,0
Miejsce zamieszkania	miasto	379	18,3	578	33,8
	wieś	1694	81,7	1130	66,2
Pochodzenie	rolnicze	1273	61,4	752	44,4
	pozarolnicze	799	38,6	959	56,0
Typ szkoły	liceum zawodowe	26	1,3	452	26,4
	technikum rolnicze	2063	98,7	1261	73,1
Specjalność szkolna	rolnik	591	28,5	541	31,6
	ogrodnik	132	6,4	350	20,7
	hodowca zwierząt	66	3,2	38	2,2
	mechanizator rolnictwa	299	14,4	274	16,0
	WGD / technik żywienia	310	14,9	141	8,2
	rachunkowość rolna / agrobiznes	580	28,0	365	21,3
	inne	96	4,6	0	0,0
Ogółem		2073	100,0	1713	100,0

Zmiana liczby szkół, a zarazem potrzeba nowego losowania szkół wynikały ze zmian, jakie zaszły w ostatnich 6 latach w szkolnictwie rolniczym. W wielu szkołach znikły klasy o profilach rolniczych, a tam gdzie nadal istniały, były one ogółem nieliczne. Jak podaje Rocznik Statystyczny, o ile w latach 2000–2004 technika rolnicza, leśna i rybactwa kończyło około 13 tysięcy absolwentów, to od 2005 roku liczba ta zmniejszyła się o ponad 50% i wynosiła około 6 tysięcy.

Badania prowadzono metodą audytoryjną – w klasach na lekcjach, poprzedzając rozdanie anonimowych ankiet krótką informacją na temat celu i przedmiotu badań oraz sposobu udzielania odpowiedzi. Cała ankieta zawierała 105 pytań dotyczących m.in. oceny przez młodzież zagrożeń zdrowia i życia rolników, jej hierarchii wartości, planów i aspiracji życiowych, a więc postaw wobec wsi, rolnictwa, zawodu rolniczego.

Na potrzeby tej części opracowania wybrano pytania dotyczące warunków pracy i życia w gospodarstwach rolnych, prestiżu społecznego zawodu rolnika w porównaniu z innymi zawodami, opinii młodzieży na temat cech osobowości mieszkańców wsi oraz pytania dotyczące planów życiowych i zawodowych badanych uczniów po skończeniu szkoły.

Analiza wyników tych dwukrotnych badań została skoncentrowana na uchwyceniu ewentualnych zmian w ocenach ludności wiejskiej, rolnictwa, zawodu rolniczego między 2001 a 2007 rokiem, a związanych m.in. z wejściem Polski do Unii Europejskiej i nową polityką rolną.

PRESTIŻ ZAWODU ROLNIKA I JEGO UWARUNKOWANIA

Aby poznać, jak badana młodzież traktuje zawód rolnika pod kątem jego uznania i prestiżu społecznego, poproszono ją o wyrażenie swej oceny przez porównanie zawodu rolnika z innymi zawodami. Zadanie było sformułowane następująco: „Poniżej wypisane są różne zawody. Porównaj je z zawodem rolnika

i ocen pod względem uznania społecznego (prestżu). Czy w porównaniu z zawodem rolnika indywidualnego zawod (nauczyciela, urzędnika, policjanta itd. – patrz tabela 2) jest: znacznie mniej ceniony – nieco mniej ceniony – tak samo ceniony – nieco bardziej ceniony – znacznie bardziej ceniony?” Przepisanym ocenom nadawano wartości od 1 do 5 punktów (skala przedziałowa), co pozwalało na zastosowanie parametrycznych testów statystycznych dla ustalenia hierarchii zawodów oraz istotności statystycznej zmian, jakie nastąpiły w tych ocenach w okresie upływającym od pierwszej serii badań do 2007 roku.

TABELA 2. Prestiż społeczny różnych zawodów na tle prestiżu zawodu rolnika

Zawód	Seria badań	Liczba badanych	Średnia punktów ^a	Odchylenie standardowe	Test t-Studenta	Istotność
Nauczyciel	2007	2049	3,77	1,298	-8,925	0,000
	2001	901	4,18	1,056		
Urzędnik	2007	2050	4,09	1,271	-8,318	0,000
	2001	902	4,45	0,994		
Policjant	2007	2055	3,83	1,297	-4,613	0,000
	2001	903	4,04	1,105		
Ksiądz	2007	2056	3,60	1,385	-1,471	0,141
	2001	898	3,68	1,360		
Sprzedawca	2007	2057	3,06	1,030	-3,011	0,003
	2001	903	2,93	1,074		
Rzemieślnik	2007	2053	2,97	1,016	-3,351	0,001
	2001	900	3,10	0,914		
Kierowca	2007	2055	3,29	1,057	-1,618	0,106
	2001	903	3,36	1,000		
Weterynarz	2007	2051	3,54	1,092	-4,761	0,000
	2001	901	3,74	1,020		
Robotnik fizyczny	2007	2058	2,63	1,115	-1,658	0,097
	2001	902	2,70	1,024		
Pielęgniarka	2007	2053	3,52	1,107	-3,436	0,001
	2001	904	3,67	1,032		
Biznesmen	2007	2054	4,25	1,230	-7,711	0,000
	2001	899	4,57	0,960		
Aktor	2007	2056	4,26	1,241	-5,410	0,000
	2001	903	4,49	1,016		
Pisarz	2007	2057	3,98	1,335	-5,541	0,000
	2001	904	4,25	1,160		
Dziennikarz	2007	2053	3,99	1,268	-8,463	0,000
	2001	901	4,37	1,036		
Kelner	2007	2048	3,07	-2,037	0,042	
	2001	896	3,17	1,145		
Ochroniarz	2007	2059	3,43	1,171	-9,870	0,000
	2001	900	3,86	1,040		

^a Średnie obliczono dla skali 5-stopniowej: 1 punkt – znacznie mniej ceniony; 2 punkty – nieco mniej ceniony; 3 punkty – tak samo ceniony; 4 punkty – nieco bardziej ceniony; 5 punktów – znacznie bardziej ceniony.

Tabela 2 zawiera zestawienie tych statystyk dla 16 uwzględnionych w badaniach zawodów. Jak wynika z zestawienia, jedynie zawód robotnika fizycznego w obu seriach badań uzyskał średnią poniżej wartości 3 punktów – zawód ten ma najniższy prestiż niezmiennie od 6 lat. O wzroście uznania dla zawodu rolnika świadczą istotne statystycznie różnice między średnimi obu serii badań w 13 na

16 porównań. W opinii młodzieży kończącej szkoły rolnicze relatywnie najbardziej spadł prestiż takich zawodów, jak: ochroniarz ($t = -9,870$; $p = 0,000$), nauczyciel ($t = -8,970$; $p = 0,000$), dziennikarz ($t = -8,463$; $p = 0,000$), urzędnik/pracownik biurowy, ($t = -8,318$; $p = 0,000$), biznesmen ($t = -7,711$; $p = 0,000$).

Przyczyn wzrostu prestiżu zawodu rolnika można doszukiwać się w percepcji przez młodzież samej pracy w rolnictwie jako mniej uciążliwej, mniej szkodliwej, w dostrzeganiu poprawy warunków życia na wsi, w tym szczególnie poprawy warunków materialnych oraz społecznych. Młodzież pytana o te cechy pracy rolnika na ogół dostrzega pozytywne zmiany. Praca w rolnictwie jest oceniana we wszystkich badanych aspektach bardziej pozytywnie (tabela 3).

TABELA 3. Ocena pracy w rolnictwie przez młodzież kończącą szkoły rolnicze

Praca w rolnictwie jest	Seria badań	Liczba	Średnia punktów ^a	Odchylenie standardowe	Test <i>t</i> -Studenta	Istotność																																																																										
Szkodliwa	2007	2036	2,90	1,126	1,059	0,290																																																																										
	2001	889	2,85	1,141			Brudna	2007	2041	2,44	1,112	2,710	0,007	2001	894	2,32	1,113	Nieciekawa	2007	2031	3,35	1,181	4,002	0,000	2001	893	3,16	1,210	Ciężka	2007	2042	1,90	1,049	5,785	0,000	2001	899	1,67	0,923	Niewdzięczna	2007	2037	2,98	1,222	7,582	0,000	2001	889	2,60	1,222	Nieopłacalna	2007	2038	2,88	1,155	12,259	0,000	2001	893	2,31	1,128	Prymitywna	2007	2037	3,42	1,149	5,857	0,000	2001	888	3,14	1,163	Nietwórcza	2007	2033	3,35	1,197	4,864	0,000	2001
Brudna	2007	2041	2,44	1,112	2,710	0,007																																																																										
	2001	894	2,32	1,113			Nieciekawa	2007	2031	3,35	1,181	4,002	0,000	2001	893	3,16	1,210	Ciężka	2007	2042	1,90	1,049	5,785	0,000	2001	899	1,67	0,923	Niewdzięczna	2007	2037	2,98	1,222	7,582	0,000	2001	889	2,60	1,222	Nieopłacalna	2007	2038	2,88	1,155	12,259	0,000	2001	893	2,31	1,128	Prymitywna	2007	2037	3,42	1,149	5,857	0,000	2001	888	3,14	1,163	Nietwórcza	2007	2033	3,35	1,197	4,864	0,000	2001	889	3,11	1,238								
Nieciekawa	2007	2031	3,35	1,181	4,002	0,000																																																																										
	2001	893	3,16	1,210			Ciężka	2007	2042	1,90	1,049	5,785	0,000	2001	899	1,67	0,923	Niewdzięczna	2007	2037	2,98	1,222	7,582	0,000	2001	889	2,60	1,222	Nieopłacalna	2007	2038	2,88	1,155	12,259	0,000	2001	893	2,31	1,128	Prymitywna	2007	2037	3,42	1,149	5,857	0,000	2001	888	3,14	1,163	Nietwórcza	2007	2033	3,35	1,197	4,864	0,000	2001	889	3,11	1,238																			
Ciężka	2007	2042	1,90	1,049	5,785	0,000																																																																										
	2001	899	1,67	0,923			Niewdzięczna	2007	2037	2,98	1,222	7,582	0,000	2001	889	2,60	1,222	Nieopłacalna	2007	2038	2,88	1,155	12,259	0,000	2001	893	2,31	1,128	Prymitywna	2007	2037	3,42	1,149	5,857	0,000	2001	888	3,14	1,163	Nietwórcza	2007	2033	3,35	1,197	4,864	0,000	2001	889	3,11	1,238																														
Niewdzięczna	2007	2037	2,98	1,222	7,582	0,000																																																																										
	2001	889	2,60	1,222			Nieopłacalna	2007	2038	2,88	1,155	12,259	0,000	2001	893	2,31	1,128	Prymitywna	2007	2037	3,42	1,149	5,857	0,000	2001	888	3,14	1,163	Nietwórcza	2007	2033	3,35	1,197	4,864	0,000	2001	889	3,11	1,238																																									
Nieopłacalna	2007	2038	2,88	1,155	12,259	0,000																																																																										
	2001	893	2,31	1,128			Prymitywna	2007	2037	3,42	1,149	5,857	0,000	2001	888	3,14	1,163	Nietwórcza	2007	2033	3,35	1,197	4,864	0,000	2001	889	3,11	1,238																																																				
Prymitywna	2007	2037	3,42	1,149	5,857	0,000																																																																										
	2001	888	3,14	1,163			Nietwórcza	2007	2033	3,35	1,197	4,864	0,000	2001	889	3,11	1,238																																																															
Nietwórcza	2007	2033	3,35	1,197	4,864	0,000																																																																										
	2001	889	3,11	1,238																																																																												

^a Średnie obliczono dla skali 5-stopniowej: 1 punkt – zdecydowanie tak; 2 punkty – raczej tak; 3 punkty – trochę tak, trochę nie; 4 punkty – raczej nie; 5 punktów – zdecydowanie nie.

Największa różnica wystąpiła w ocenie jej opłacalności ($t = 12,259$; $p = 0,000$), ale też istotnie statystycznie poprawiły się oceny dotyczące takich cech, jak: niewdzięczna ($t = 7,582$; $p = 0,000$), prymitywna ($t = 5,857$; $p = 0,000$), ciężka ($t = 5,785$; $p = 0,000$), nietwórcza ($t = 4,864$; $p = 0,000$), nieciekawa ($t = 4,002$; $p = 0,000$), brudna ($t = 2,710$; $p = 0,000$). Nieistotna statystycznie chociaż też w kierunku pozytywnym zmieniła się ocena szkodliwości pracy w rolnictwie ($t = 1,059$; $p = 0,2900$).

Równocześnie z poprawą warunków pracy badana młodzież dostrzega pozytywne zmiany warunków życia na wsi (tabela 4).

Życie to stało się zdaniem badanych bardziej wygodne ($t = -7,472$; $p = 0,000$), bardziej nowoczesne ($t = -6,992$; $p = 0,000$), ciekawsze ($t = -6,270$; $p = 0,000$), bezpieczniejsze ($t = -5,518$; $p = 0,000$). Jedynie aspekty zdrowotne życia na wsi nie uległy istotnym zmianom ($t = 0,717$; $p = 0,473$).

Również na korzyść zmieniły się cechy mieszkańców wsi (tabela 5). Zdaniem badanych uczniów, w 2007 roku w porównaniu z ocenami z 2001 roku ludzie na

wsi są zdecydowanie mądrzejsi ($t = -5,399$; $p = 0,000$), bardziej zaradni i przedsiębiorczy ($t = -4,907$; $p = 0,000$), bardziej wytrwali ($t = -2,042$; $p = 0,041$), lecz mniej związani z rolnictwem ($t = 2,542$; $p = 0,011$).

TABELA 4. Ocena życia na wsi przez młodzież kończącą szkoły rolnicze

Życie na wsi może być	Seria badań	Liczba	Średnia punktów ^a	Odcylenie standardowe	Test <i>t</i> -Studenta	Istotność
Ciekawe	2007	2029	1,94	1,017	-6,270	0,000
	2001	883	2,22	1,132		
Zdrowe	2007	2042	1,79	0,911	0,717	0,473
	2001	897	1,77	0,859		
Spokojne	2007	2039	1,79	0,904	-2,598	0,009
	2001	896	1,89	0,993		
Nowoczesne	2007	2029	2,34	2,34	-6,992	0,000
	2001	891	2,68	2,68		
Wygodne	2007	2030	2,12	1,120	-7,472	0,000
	2001	892	2,49	1,244		
Bezpieczne	2007	2032	2,13	1,067	-5,518	0,000
	2001	890	2,37	1,135		

^a Średnie obliczono dla skali 5-stopniowej: 1 punkt – zdecydowanie tak; 2 punkty – raczej tak; 3 punkty – trochę tak, trochę nie; 4 punkty – raczej nie; 5 punktów – zdecydowanie nie.

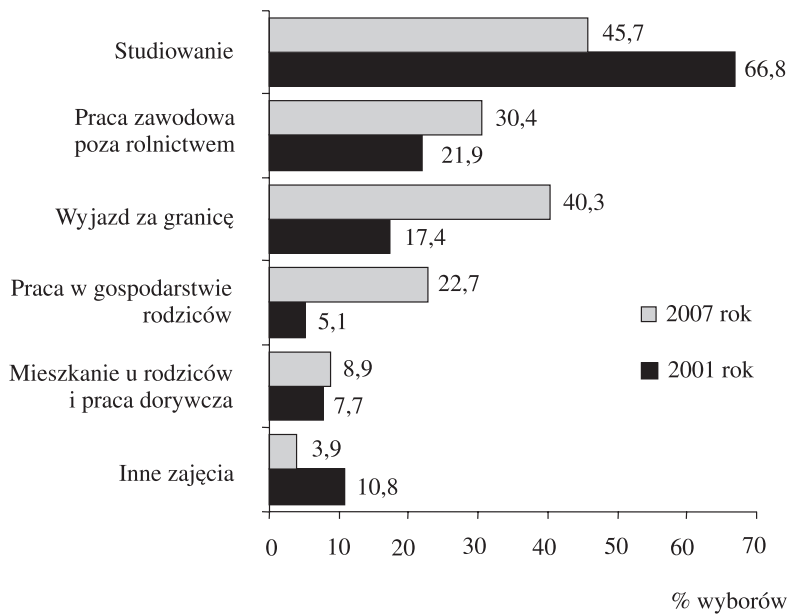
TABELA 5. Cechy mieszkańców wsi w ocenie młodzieży kończącej szkoły rolnicze

Ludzie na wsi są	Seria badań	Liczba	Średnia punktów ^a	Odcylenie standardowe	Test <i>t</i> -Studenta	Istotność
Życzliwi dla siebie	2007	2028	2,33	1,024	-1,346	0,179
	2001	891	2,38	1,005		
Pracowici	2007	2043	1,83	0,866	-0,820	0,412
	2001	894	1,86	0,820		
Zaradni (przedsiębiorczy)	2007	2038	2,27	0,975	-4,907	0,000
	2001	890	2,47	0,976		
Wytrwali	2007	2038	1,92	0,852	-2,042	0,041
	2001	891	1,99	0,874		
Przywiązani do wsi	2007	2037	1,80	0,901	2,542	0,011
	2001	894	1,71	0,800		
Religijni	2007	2041	1,91	0,892	1,079	0,281
	2001	895	1,87	0,801		
Mądrzy	2007	2038	2,44	0,972	-5,399	0,000
	2001	892	2,65	0,930		
Pomagający sobie	2007	2025	2,14	1,008	-1,234	0,217
	2001	884	2,19	0,953		

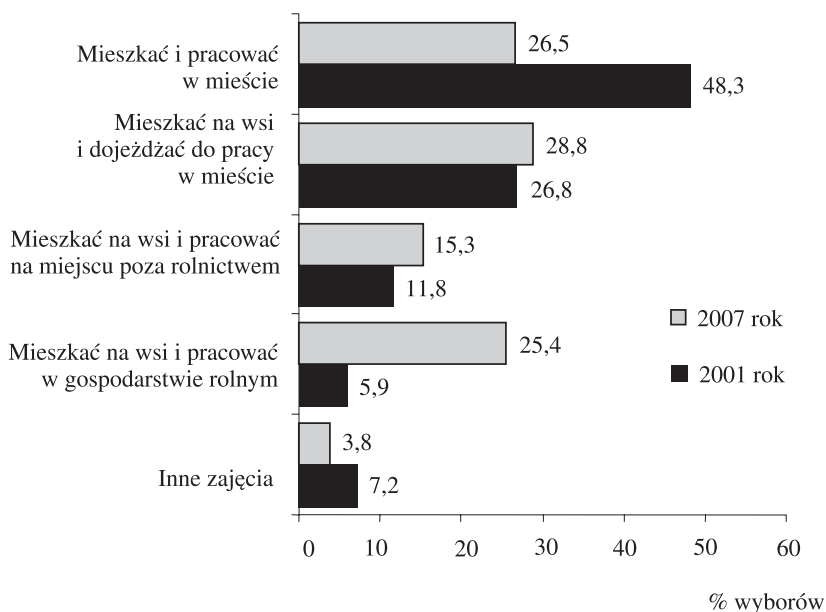
^a Średnie obliczono dla skali 5-stopniowej: 1 punkt – zdecydowanie tak; 2 punkty – raczej tak; 3 punkty – trochę tak, trochę nie; 4 punkty – raczej nie; 5 punktów – zdecydowanie nie.

Konsekwencją tych pozytywnych ocen rolnictwa, warunków pracy w gospodarstwach rolnych i życia na wsi jest znacznie częstsza chęć pozostania na wsi i przejęcia gospodarstwa po rodzicach. W odpowiedzi na pytania dotyczące tego, co zamierzają zrobić bezpośrednio po skończeniu szkoły średniej, przeszło czterokrotnie wzrósł odsetek tych, którzy zamierzają pracować w gospodarstwach rolnych rodziców (z 5,1% w 2001 r. do 22,7% w 2007 r. – rysunek 1). Również plany na odległą przyszłość badani uczniowie znacznie częściej wiążą

z zamieszkiwaniem na wsi i pracą w gospodarstwie rolnym (wzrost z 7,2% w 2001 r. do 25,4% w 2007 r. – rysunek 2).

RYSUNEK 1. Plany uczniów kończących szkoły rolnicze na najbliższą przyszłość

RYSUNEK 2. Plany uczniów kończących szkoły rolnicze, dotyczące miejsca zamieszkiwania i pracy w przyszłości

INTERPRETACJA WYNIKÓW I WNIOSKI Z BADAŃ

Hierarchia zawodów ze względu na ich prestiż społeczny jest w większości społeczeństw podobna. Na jej czele znajdują się profesjonaliści, potem pracownicy wykwalifikowani (umysłowi i fizyczni), a w końcu pracownicy niewykwalifikowani.

W badaniach CBOS (1995, 1996, 1999), dotyczących prestiżu zawodów w Polsce, największym szacunkiem cieszyły się zawody typowo inteligenckie (profesor uniwersytetu, lekarz, nauczyciel, sędzia). Kolejne w hierarchii były zawody związane z pracą użyteczną (górnik, pielęgniarka), dalej związane z dużą odpowiedzialnością (dyrektor, inżynier), z utrzymaniem bezpieczeństwa publicznego (wojskowy, policjant), ze sprawowaniem władzy (wojewoda, burmistrz, starosta, poseł). Listę zamykają zawody niewymagające zbyt wysokich kwalifikacji (robotnik, rolnik na średnim gospodarstwie indywidualnym, właściciel małego sklepu, referent w biurze, ale też radny gminny, działacz partyjny).

Mimo że hierarchia zawodów jest względnie stabilna, to jednak istnieją zawody o stosunkowo dużych zmianach prestiżu. Dotyczy to w naszych polskich warunkach zawodu górnika, rolnika, dziennikarza, robotnika wykwalifikowanego, których prestiż od 1995 roku systematycznie maleje, oraz zawodów przedsiębiorcy, właściciela dużej firmy, maklera giełdowego, których prestiż rośnie.

Przyczyny tych przesunięć mogą być zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne, psychologiczne. Do zewnętrznych należy przede wszystkim sytuacja materialna danej grupy zawodowej. Wynagrodzenie za pracę, dochody, posiadane dobra w społeczeństwach nastawionych nie tyle na „być”, co „mieć”, na ogół determinują pozycję społeczną.

Wyznacznikiem prestiżu wewnętrznego jest to, co ludzie sobą prezentują. Okazuje się, że majątek, bogactwo, duże pieniądze kojarzą się badanej młodzieży z czymś nieuczciwym, jako efekt „przekrętów” i „oszustw”, a nie rzetelnej, uczciwej pracy. Proszeni o ocenę zmian gospodarczych zachodzących w ostatnich latach w Polsce badani uczniowie częściej uważają, że są one raczej szansą dla kombinatorów i oszustów niż dla ludzi wykształconych i kompetentnych. Stąd niska pozycja właścicieli, managerów, biznesmenów. Podobnie można zakładać, że niski prestiż ludzi władzy (posłów, ministrów), obserwowany w ostatnich latach, wynika z negatywnej oceny ich zachowań, moralnie i politycznie wątpliwych relacji z wyborcami. O niskiej ocenie prestiżu tych grup społecznych decyduje także prawo popytu i podaży. Ponieważ nadal prawie każdy może ubiegać się o to, żeby zostać posłem, senatorem lub działaczem samorządowym, czyli podaż jest nieograniczona, więc wartość osiąganą przez to pozycję jest mała. Stąd też być może wynika deklarowana przez badanych niechęć do angażowania się w działalność polityczną – w hierarchii celów życiowych badanej młodzieży znajduje się ona na ostatnim miejscu. Podobnie wyższe wykształcenie, które jest ostatnio łatwiej dostępne, powoduje spadek prestiżu ludzi wykształconych. Może o tym świadczyć m.in. spadek w 2007 roku o przeszło 20% liczby chcących studiować po ukończeniu szkoły rolniczej, jak też spadek prestiżu zawodu nauczyciela, dziennikarza, pisarza i aktora.

Młodzi, przygotowani do prowadzenia gospodarstw rolnych, uczniowie szkół rolniczych, traktują swój wyuczony zawód jako niezbyt atrakcyjny ekonomicznie i społecznie, niedający zaszczytów, godności ani władzy, ale zapewniający swobodę działania, dużo samodzielności i niezależność. Efekty pracy rolnika, zdaniem badanych, są głównie wynikiem jego pracowitości, zaradności, wysiłku, a nie układów, nieuczciwych transakcji, żerowania na krzywdzie innych. Mamy więc tutaj raczej do czynienia z prestiżem wewnętrznym, subiektywnym, wynikającym z pozytywnej oceny moralnej i psychologicznej, a nie z prestiżem zewnętrznym, ogólnospołecznym, fasadowym [Milczarski 2006]. To poczucie wartości pracy i zawodu rolniczego jest pochodną hierarchii wartości, jaką obserwujemy u tej młodzieży. Wśród preferowanych przez nią wartości na wysokiej pozycji znalazła się uczciwość, niezależność, użyteczność.

WNIOSKI

1. Pod względem prestiżu zawód rolnika plasuje się na niskiej pozycji – jedynie zawód niewykwalifikowanego robotnika fizycznego jest przez młodzież kończącą szkoły rolnicze niżej oceniany.

2. W ostatnich 6 latach prestiż zawodu rolnika w opinii młodzieży kończącej szkoły rolnicze znacznie wzrósł. Zawód ten zyskał pod względem prestiżu zwłaszcza w relacji do takich zawodów, jak: ochroniarz, nauczyciel, dziennikarz, urzędnik i biznesmen.

3. Zmiany prestiżu zawodu rolnika są związane z postrzeganiem przez młodzież pracy w rolnictwie jako bardziej opłacalnej i bezpieczniejszej oraz z możliwością bardziej nowoczesnego i wygodniejszego życia na wsi.

4. Postęp techniczny w rolnictwie polskim, jako następstwo wzrostu opłacalności produkcji rolnej, przekłada się na poczucie zadowolenia z prowadzenia gospodarstwa (prestiż autonomiczny) oraz na wzrost prestiżu społecznego zawodu.

5. Te pozytywne zmiany ekonomiczno-społeczne zachodzące na wsi są powodem wzrostu zainteresowania młodych ludzi pozostaniem na wsi i prowadzeniem w przyszłości własnego gospodarstwa rolnego.

BIBLIOGRAFIA

- Bujak F., 1995: *Plany i aspiracje zawodowe młodzieży ponadpodstawowych szkół rolniczych woj. chełmskiego*. „Medycyna Ogólna” 3 (XXX): 229–237.
- Bujak F., 2003: *Prestiż społeczny zawodu rolnika w opinii młodzieży kończącej szkoły rolnicze (rocznik 2000/2001)*. „Wieś i Rolnictwo” 2 (119): 178–194.
- Bujak F., Zagórski J., Lachowski S., 2002: *Postawy młodzieży średnich szkół o profilu rolniczym wobec zagrożeń zdrowia i życia w rolnictwie*. IMW, Lublin.
- Domański H., 1999: *Prestiż*. Monografie FNP, Wrocław.
- Domański H., Sawiński Z., 1991: *Wzory prestiżu a struktura społeczna*. IFiS PAN, Warszawa.
- Halamska M., 1991: *Chłopi polscy na przełomie epok*. IRWiR PAN, Warszawa.
- Kocik L., 2001: *Trauma i eurosceptycyzm polskiej wsi*. TA i WPN Universitas, Kraków.
- Łapińska-Tyszka K., 1991: *Świadomość społeczno-zawodowa rolników w potowie lat osiemdziesiątych*. IRWiR PAN, Warszawa.

- Milczarski M., 2006: *Prestiż na co dzień: socjologiczna idea prestiżu oraz zmiany jego we współczesnym społeczeństwie polskim* (www.krytyka.org).
- Sztompka P., 2002: *Socjologia: analiza społeczeństwa*. Znak, Kraków.

THE PRESTIGE OF FARMING PROFESSION IN THE OPINION OF YOUTH GRADUATING FROM AGRICULTURAL SCHOOLS

Abstract. The subject of the described investigations are the opinions of graduates of agricultural schools, who passed final exams in the 2000/2001 and 2006/2007 school years, concerning social position of farmers in Poland as well as conditions of life in rural areas, work in agriculture and features of persons living in villages. A comparison of the results of surveys conducted with the help of identical questionnaire in different years has made it possible to reveal changes that occurred in the course of six years in the attitudes of graduates of agricultural schools towards the rural community, agriculture and their vocational future. Replies provided to the question about the prestige of a farmer's profession in comparison with 16 other professions suggest that between 2001 and 2007 this prestige increased considerably in statistical terms. The farming profession's position has improved especially in relation to the professions of: a security guard, a teacher, a journalist, a clerk and a businessman. Positive changes in the farming profession's position are attributable to an improvement in the conditions of work and life in rural areas that is being noticed by young people. In comparison with 2001 work in agriculture was assessed by them in 2007 as: more profitable, more interesting, lighter, cleaner and not so primitive or uncreative. Life in rural areas has become more comfortable, more modern, more interesting and safer. The inhabitants of villages have become definitely wiser, resourceful and enterprising, more persevering in the development of their farms. Changes in the assessments of the rural community and agriculture presented by youth graduating from agricultural schools are accompanied by a four-fold growth in the proportion of graduates who intend to stay in rural areas and work on a farm.

Key words: graduates of agricultural schools, prestige of a farmer's profession, vocational plans of young people